

IV Informe del CIIMU sobre la situació de la Infància, l'Adolescència i la Família a Catalunya i Barcelona:

***Famílies i relacions intergeneracionals: un espai
d'oportunitats per a l'educació dels fills i filles.***

RESUMS DELS CAPÍTOLS (CATALÀ, CASTELLÀ I ANGLÈS)

Família, treball remunerat i dinàmiques de relació intergeneracional: temps i activitats compartides

Jordi Caïs

Resum

Les relacions intergeneracionals entre pares i fills són importants per la seva rellevància en la formació dels infants i en el grau de benestar que aquests puguin assolir en el futur. En el capítol s'analitza la quantitat i la qualitat del temps que els pares i els fills comparteixen. S'estudia si el fenomen de la incorporació de les dones al mercat de treball ha comportat un nou repartiment de responsabilitats en vers els fills per part dels dos cònjuges. S'investiga també quina és la influència de la feina que els pares i mares realitzen fora de casa en el temps que dediquen als seus fills i en el tipus d'activitats que fan junts. Es demostra que les característiques de la feina del pare i de la mare, i la seguretat contractual de la que disposi cada un dels cònjuges tenen efectes en el temps que passen amb els seus fills i en el tipus d'activitats que hi fan. Per a poder-ho demostrar es divideixen les activitats que els progenitors fan amb els seus fills i filles en dos tipus: les activitats de tipus rutinari, que són menys intensives i de naturalesa més obligatòria (com, per exemple, portar els nens a l'escola) i les activitats de tipus interactiu, que són activitats d'educació dels fills i d'oci. Finalment, es vol veure fins a quin punt el temps que pares i fills passen junts i l'augment de confiança mútua ajuden a prevenir la realització d'actes violents, perillosos o vandàlics per part dels fills i filles adolescents.

Resumen

Las relaciones intergeneracionales entre padres e hijos son importantes por su relevancia en la formación de los niños y en el grado de bienestar que estos puedan lograr en el futuro. En el capítulo se analiza la cantidad y la calidad del tiempo que comparten los padres y los hijos. Se estudia si el fenómeno de la incorporación de las mujeres al mercado de trabajo ha conllevado un nuevo reparto de responsabilidades hacia los hijos por parte de los dos cónyuges. Se investiga también cuál es la influencia que tiene el trabajo que padres y madres realizan fuera de casa en el tiempo que dedican a sus hijos y también en el tipo de actividades que realizan juntos. Se demuestra que las características del trabajo del padre y de la madre, y la seguridad contractual de la que disponga cada uno de los cónyuges tienen efectos en el tiempo que pasan con sus hijos y en el tipo de actividades que realizan. Para poder

demostrarlo se dividen las actividades que los progenitores comparten con sus hijos e hijas en dos tipos: las actividades de tipo rutinario, que son menos intensivas y de naturaleza más obligatoria (cómo, por ejemplo, acompañar a los niños a la escuela) y las actividades de tipo interactivo, que son actividades de educación de los hijos y de ocio. Finalmente, se observa si el tiempo que padres e hijos pasan juntos y el aumento de confianza mutua ayudan a prevenir la realización de actos violentos, peligrosos o vandálicos por parte de los hijos e hijas adolescentes.

Abstract

The intergenerational relations between parents and children are relevant in the education of children. The quality of the time children and parents spend together will partly determine the degree of well-being that these children could achieve in the future. The chapter analyzes the quantity and the quality of the time shared by parents and their children. It studies whether the increasing amount of women recently entering the job market has involved a new parental distribution of responsibilities towards children. The chapter also looks into which is the influence of parental work demands on the time they spend with their children, and also in the type of activities they realize together. The chapter demonstrates that the characteristics of parental work and their contractual security have effects in the amount of time both parents spend with their children, and in the type of activities they share. We divide these activities shared by parents and children in two types: routine activities, which are less intensive and more obligatory (to take children to school everyday, for example), and interactive activities, which are those activities of education and leisure. Finally, it is observed whether increasing levels of mutual confidence between parents and their children and more involvement between them help to prevent adolescents' behavior problems.

Separats després del divorci? La implicació del pare no resident i el seu impacte en el benestar dels nois i noies

Marga Marí-Klose i Pau Marí-Klose

Resum

En els darrers anys s'ha produït un increment considerable en el nombre de famílies monoparentals encapçalades per un sol progenitor com a resultat de l'augment extraordinari de les ruptures conjugals. En aquesta situació un nombre creixent de nens i adolescents passen etapes més o menys llargues de les seves vides a càrrec d'un progenitor divorciat —i alguns d'ells/es conviuen amb una nova parella del seu progenitor en una família reconstituïda. Hi ha una extensa producció sociològica que assenyalava la monoparentalitat com un dels principals factors que contribueixen a la desigualtat en la infància. Després de la interrupció de la convivència del menor amb el progenitor que no obté la custòdia, tendeixen a disminuir les inversions que aquest realitza en dos recursos crucials per al seu benestar: temps i diners. En aquest treball ens centrem d'una banda en l'efecte que la implicació del pare no resident produeix sobre dues dimensions relacionades amb el benestar de l'adolescent, l'assoliment educatiu de l'adolescent i els estats d'ànim, i de l'altra a explicar les condicions que contribueixen o obstaculitzen les relacions entre pares no residents i els seus fills/es. En primer lloc, les evidències obtingudes confirmen un fenomen descrit extensament en la literatura existent en d'altres països: el grau de comunicació del pare no resident i la seva implicació en les activitats escolars redueix la vulnerabilitat emocional i educativa entre els adolescents que viuen en llars monoparentals i famílies reconstituïdes. En segon lloc, com més temps hagi transcorregut des del divorci menor és la intensitat del contacte intergeneracional, encara que hi ha diferències per gènere de l'adolescent: els pares mantenen un contacte més continuat amb els seus fills que amb les seves filles.

Resumen

En los últimos años se ha producido un incremento considerable en el número de familias monoparentales encabezadas por un solo progenitor como resultado del aumento extraordinario de las rupturas conyugales. En esta situación un número creciente de niños y adolescentes pasan etapas más o menos largas de sus vidas a cargo de un progenitor divorciado —y algunos de ellos/as conviven con una nueva pareja de su progenitor en una familia reconstituída. Existe una extensa producción sociológica que señala la monoparentalidad como uno de los principales factores que contribuyen a la desigualdad en la infancia. Tras la interrupción de la convivencia del

menor con el progenitor que no obtiene la custodia, tienden a disminuir las inversiones que éste realiza en dos recursos cruciales para su bienestar, *tiempo* y *dinero*. En el presente trabajo nos centramos por un lado en el efecto que la implicación del padre no residente produce sobre dos dimensiones relacionadas con el bienestar del adolescente, el logro educativo del adolescente y los estados de ánimo; y por otro en explicar las condiciones que contribuyen u obstaculizan las relaciones entre padres no residentes y sus hijos/as. En primer lugar, las evidencias obtenidas confirman un fenómeno descrito extensamente en la literatura existente en otros países: el grado de comunicación del padre no residente y su implicación en las actividades escolares reduce la vulnerabilidad emocional y educativa entre los adolescentes que viven en hogares monoparentales y familias reconstituidas. En segundo lugar, cuanto mayor es el tiempo transcurrido desde el divorcio menor es la intensidad del contacto intergeneracional aunque existen diferencias por género del adolescente: los padres mantienen un contacto más continuado con sus hijos varones que con sus hijas.

Abstract

In recent years there has been a considerable increase in the number of single parent families headed by single mother as a result of the unusual increase in marital breakdown. In this scenario an increasing number of children spend longer or shorter periods of their lives by a divorced parent, and some of them living with a new partner of its parent in a blended family. There is an extensive research in sociology that notes single parenthood as one of the main factors contributing to inequality in childhood. Father's investment after separation in two crucial resources for children's wellbeing (time and money) tends to decrease. In this paper we focus on one hand the effect that non-resident father involvement has on two dimensions related to adolescent well-being, educational attainment and adolescent emotional states, and secondly to explain the conditions that contribute or hinder the relationship between non-resident fathers and their children. First, the evidence obtained confirms a phenomenon described extensively in the literature in other countries: non-residential parent communication and involvement in school activities reduces the emotional and educational vulnerability among adolescents living in single parent households or stepfamilies. Second, the greater the time elapsed since the divorce, the lower the intensity of intergenerational contact although there are differences by gender: adolescent parents maintain a more continuous contact with their sons than with daughters.

Efectes de l'escola bressol en el desenvolupament dels adolescents

Sebastià Sarasa

Resum

Aquest treball pretén fer una avaluació de l'impacte que ha tingut el sistema d'escoles bressol a Catalunya al llarg de la primera meitat dels anys noranta sobre el desenvolupament posterior dels adolescents que van ser preescolaritzats. Des de diverses disciplines científiques hom atribueix a la preescolarització un efecte molt positiu en el desenvolupament dels individus i en la reducció de les desigualtats socials derivades de la influència negativa que té el context familiar en el baix rendiment educatiu dels menors que resideixen en llars d'estatus socioeconòmic baix. Altres investigadors, però, alerten sobre el risc de que la preescolarització aboqui a una inculcació deficient de les normes de conducta i de que el menor no desenvolupi apropiadament els sentiments de vinculació afectiva amb conseqüències negatives sobre el seu futur comportament social, especialment sobre la seva capacitat d'autocontrol emocional. Les nostres estimacions recolzen la hipòtesi de que la preescolarització primerenca beneficia el rendiment escolar dels infants a l'etapa de l'educació bàsica i de que l'efecte positiu de l'escola bressol perdura a l'adolescència i influeix en la decisió que prenen els estudiants i les seves famílies a l'hora de triar la continuïtat o no dels estudis post-obligatoris. L'efecte compensatori de desigualtats, però, sembla limitat per altres factors no identificats en tant que els efectes de la preescolarització entre els estudiants d'origen humil, essent positius, són inferiors als que obtenen els estudiants més acomodats. D'altra banda, no hem trobat evidències de que la preescolarització en el període més crític de l'infant, el primer any de vida, hagi tingut conseqüències negatives en el seu desenvolupament, mesurades per la propensió a tenir comportaments violents i a consumir substàncies que poden generar dependències.

Resumen

Este trabajo pretende hacer una evaluación del impacto que ha tenido el sistema de guarderías en Cataluña en la primera mitad de los años noventa sobre el desarrollo posterior de los adolescentes que fueron preescolarizados. Desde diversas disciplinas científicas se atribuye a la preescolarización un efecto muy positivo en el desarrollo de los individuos y en la reducción de las desigualdades sociales derivadas de la influencia negativa que tiene el contexto familiar en el bajo rendimiento educativo de los menores que residen en hogares de estatus socioeconómico bajo. Otros investigadores, sin embargo, alertan sobre el riesgo de que la preescolarización

conduzca a una inculcación deficiente de las normas de conducta y a que el menor no desarrolle apropiadamente los sentimientos de vinculación afectiva con consecuencias negativas sobre su futuro comportamiento social, especialmente sobre su capacidad de autocontrol emocional. Nuestras estimaciones apoyan la hipótesis de que la preescolarización temprana beneficia el rendimiento escolar de los niños en la etapa de la educación básica y de que el efecto positivo de la guardería perdura durante la adolescencia e influye en la decisión que toman los estudiantes y sus familias a la hora de elegir la continuidad o no de los estudios post-obligatorios. El efecto compensatorio de desigualdades, sin embargo, parece limitado por otros factores no identificados en tanto que los efectos de la preescolarización entre los estudiantes de origen humilde, siendo positivos, son inferiores a los que obtienen los estudiantes más acomodados. Por otro lado, no hemos encontrado evidencias de que la preescolarización en el periodo más crítico del niño, el primer año de vida, haya tenido consecuencias negativas en su desarrollo, medidas por la propensión a tener comportamientos violentos y a consumir sustancias que pueden generar dependencias.

Abstract

This paper aims to assess the impact that the system of nursery schools in Catalonia during the first half of the nineties had on the subsequent development of adolescents enrolled in childcare. Various scientific disciplines attribute a very positive effect of childcare enrolment on the development of individuals and the reduction of social inequalities arising from the negative influence of adverse family contexts on the performance of children living in households of low socioeconomic status. Other scholars have, however, warned about the risk that childcare may negatively affect standards of conduct and feelings of attachment, and thereby influence social behaviour later in adolescence, especially regarding the capacity for emotional self-control. Evidence obtained supports the hypothesis that early school enrolment improves the educational performance of children in the stages of secondary education. This positive effect has long lasting consequences since it influences the decision taken by students and their families when choosing whether or not continue studies after compulsory school. The effect seems conditioned by other non observable factors since its size among students of humble origin, being positive, is lower than among more affluent students. On the other hand, we have found no evidence that childcare enrolment during the most critical period of life of the newborn —his/her first year— has negative consequences on later development as measured by the propensity to display violent behaviours and consume addictive substances.

Climes i (sobretot) cultures escolars: com s'expliquen i què permeten explicar

Miquel Àngel Alegre i Ricard Benito

Resum

En els darrers anys, en l'àmbit de la recerca educativa ha irromput amb força el debat al voltant dels "climes escolars", adquirint una més que destacable notorietat en una part significativa de la literatura acadèmica orientada a l'anàlisi dels factors escolars que configuren el marc d'oportunitats educatives dels alumnes. L'objectiu central d'aquest capítol és avaluar el sentit i les potencialitats de l'ús del concepte de clima escolar, tot posant-lo en relació amb les diferents (sub)cultures que cristal·litzen en l'espai escolar. Mitjançant les dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU, les anàlisis estadístiques que aquí es presenten exploren la incidència tant dels climes com de les subcultures escolars sobre el rendiment acadèmic de l'alumnat de l'ESO. Els resultats obtinguts posen de manifest, per una banda, que les diferents mesures de clima escolar derivades de les percepcions de l'alumnat i els directors acaben essent poc adients tant com a variables explicatives de la realitat dels centres com, també, del rendiment acadèmic de l'alumnat. Per altra banda, els resultats obtinguts assenyalen una significativa capacitat explicativa de les subcultures escolars de l'alumnat —és a dir, de les seves disposicions i actituds més o menys pro-escolars, més o menys anti-normatives— sobre els resultats escolars. Atenent a aquesta capacitat explicativa, que ha quedat palesa de forma reiterada en el decurs de les diferents anàlisis realitzades, s'ha optat per situar aitals subcultures escolars com a variable dependent i explorar així les probabilitats que uns i altres alumnes tenen, en base a diferents variables estructurals individuals, així com a algunes característiques del seu grup d'iguals i del centre on es troben escolaritzats, d'acabar formant part d'uns o altres subgrups culturals.

Resumen

En los últimos años, en el ámbito de la investigación educativa ha irrumpido con fuerza el debate en torno a los "climas escolares", adquiriendo una más que destacable notoriedad en una parte significativa de la literatura académica orientada al análisis de los factores escolares que configuran el marco de oportunidades educativas de los alumnos. El objetivo central de este capítulo es evaluar el sentido y las potencialidades del uso del concepto de clima escolar, poniéndolo en relación con las diferentes (sub)culturas que cristalizan en el espacio escolar. Mediante los datos del *Panel de Famílies i Infància* del CIIMU, los análisis estadísticos que aquí se presentan exploran la incidencia tanto de los climas como de las subculturas escolares sobre el rendimiento

académico del alumnado de la ESO. Los resultados obtenidos ponen de manifiesto, por un lado, que las diferentes medidas de clima escolar derivadas de las percepciones del alumnado y de los directores acaban siendo poco adecuadas tanto como variables explicativas de la realidad de los centros como, también, del rendimiento académico del alumnado. Por otra parte, los resultados obtenidos señalan una significativa capacidad explicativa de las subculturas escolares del alumnado —es decir, de sus disposiciones y actitudes más o menos pro-escolares, más o menos anti-normativas— sobre los resultados escolares. Atendiendo a esta capacidad explicativa, que ha quedado patente de forma reiterada en el transcurso de los diferentes análisis realizados, se ha optado por situar tales subculturas escolares como variable dependiente y explorar así las probabilidades que unos y otros alumnos tienen, en base a diferentes variables estructurales individuales, así como algunas características de su grupo de iguales y del centro donde se encuentran escolarizados, de acabar formando parte de unos u otros subgrupos culturales.

Abstract

The debate regarding "school climates" has grown more and more prevalent in education research and is now present in much of the academic literature devoted to the analysis of the scholar factors that determine the framework of educational opportunities students have. The central objective of this chapter is to assess the relevance and potentialities behind the concept "school climate" by relating it to the different (sub)cultures that take shape in the school environment. Using data from the *Panel de Famílies i Infància del CIIMU*, the statistical analyses that are presented here explore the effects of school climates and subcultures on academic performance of ESO students. The results from this study indicate, on the one hand, that the different school climate measurements based on students and directors perceptions end up being of little use as explanatory variables of either the schools reality or the academic performance of students. On the other hand, the results we obtained show school subcultures of students —whether their attitudes and dispositions are more o less pro-school or more or less anti-rules— has a significant explanatory power over school results. Based on this explanatory power, which has been observed in several instances during the analyses, we have chosen to use such school subcultures as an independent variable and hence to explore which are, according to individual structural variables, to characteristics of peer groups and to schools features, the possibilities of different students to end up belonging to one cultural subgroup or the other.

Són realment les noies més exitoses que els nois? Família, classe social i gènere en la transició a la universitat

Jesús M. de Miguel i Albert F. Arcarons

Resum

El capítol analitza les relacions entre classe social i gènere en l'explicació de l'èxit en la transició a l'educació universitària, i la manera com aquests factors han anat canviant. En una societat moderna i democràtica, el sistema meritocràtic suposa que els factors que expliquen arribar a la universitat són únicament l'aprofitament escolar, les notes dels cursos anteriors, la realització dels deures diàriament, tenir disciplina, estudiar molt, no repetir curs, i tenir motivació. Però a Catalunya anar a la universitat depèn més aviat de la classe social de la família, de la posició en l'estratificació social, de l'estructura familiar pròpia, els estudis i ingressos dels pares, i el centre escolar (privat) en què s'estudia la secundària. Un altre factor sorprèn als/les investigadors socials: el gènere. Les dones arriben a la universitat un 30% més que els homes. Ser dona o home no depèn de la classe social, ni de l'estratificació social, ni familiar, ni del centre escolar (privat) on s'estudia. Hi ha altres factors addicionals (alguns més individuals) que tenen una influència menor, però diferencial, com són valors morals, hàbits, actituds, conductes addictives, relacions interpersonals, i amistats. Però tots aquests factors estan relacionats amb classe social. El nostre objectiu és analitzar el pes relatiu de tots aquests factors. Una incògnita per resoldre, és que sent la dona discriminada en la societat no obstant arriba més a la universitat que l'home. Però quan aquest accés es controla per variables de classe social, i d'esforç escolar, el factor de gènere (dona) canvia de signe, i es converteix en irrellevant. Aquest descobriment hauria de fer replantejar les polítiques educatives del Govern català.

Resumen

El capítulo analiza las relaciones entre clase social y género en la explicación del éxito en la transición a la educación universitaria, y la forma en que esos factores han ido cambiando. En una sociedad moderna y democrática, el sistema meritocrático supone que los factores que explican llegar a la universidad son únicamente el aprovechamiento escolar, las notas de los cursos anteriores, la realización de deberes diariamente, tener disciplina, estudiar mucho, no repetir curso, y tener motivación. Pero en Cataluña ir a la universidad depende más bien de la clase social de la familia, de la posición en la estratificación social, de la estructura familiar propia, los estudios e ingresos de los padres, y el centro escolar (privado) en que se estudia la secundaria. Otro factor sorprende a los/as investigadores sociales: el género. Las mujeres llegan a

la universidad un 30% más que los varones. Ser mujer o varón no depende de la clase social, ni de la estratificación social, ni familiar, ni del centro escolar (privado) donde se estudia. Hay otros factores adicionales (algunos más individuales) que tienen una influencia menor, pero diferencial, como son valores morales, hábitos, actitudes, conductas adictivas, relaciones interpersonales, y amistades. Pero todos esos factores están relacionados con clase social. Nuestro objetivo es analizar el peso relativo de todos esos factores. Una incógnita por resolver, es que siendo la mujer discriminada en la sociedad sin embargo llega más a la universidad que el varón. Pero cuando ese acceso se controla por variables de clase social, y de esfuerzo escolar, el factor de género (mujer) cambia de signo, y se convierte en irrelevante. Este descubrimiento debería hacer replantear las políticas educativas del Gobierno catalán.

Abstract

This chapter analyses the relationships between social class and gender in order to explain the transition from secondary education (and high school) to higher education, and how those factors have been changing. In a modern and democratic society, a meritocratic system is based on factors such as grades, doing the homework daily, discipline, not failing courses, and motivation. But in Catalonia to enroll on a higher education institution depends mainly on the social class of the family, the position in the stratification system, family structure, studies and income of parents, and the type of school (private) in which he or she studies secondary education and high school. There is another factor that surprises researchers: gender. Women enroll in higher education 30% more than men. But to be female does not depend from social class, the social stratification level, family, or private school attended. There are other social factors (some more individualistic) that influence —smaller but interesting—higher education enrollment, such as moral values, habits, attitudes, drug addictions, interpersonal relations, and friends. However, most of these factors are related to social class. Our research measures the different impact of those variables. We also need to explain how if women are discriminated in society they finally enroll more in higher education than men. When we control by social class, and academic results, gender becomes an irrelevant factor. This discovery should reformulate the educational policies of the Catalan Government.

Anatomia social de les emocions: adolescència, estats d'ànim i salut mental

Àngel Martínez

Resum

Els adolescents habiten un espai cronològic d'incertesa, tant per a ells mateixos com per a la mirada adulta. Són percebuts a la vegada com vulnerabilitat i construcció de futur, dependència i autonomia, risc i expectatives. Un territori que és observat amb certa preocupació per la mirada adulta és el camp de l'emocionalitat i els estats d'ànim negatius per la seva relació amb la salut mental dels adolescents. En aquest estudi ens proposem entendre les emocions, sentiments i estats d'ànim dels adolescents catalans com a fenòmens amb "vida social". Per assolir aquest objectiu hem realitzat en primera instància una explotació estadística dels determinants socials dels estats d'ànim dels adolescents entrevistats al Panel de Famílies i Infància. Els resultats indiquen l'existència de dos components de malestar que aquí interpretem com expressió, o bé 1) del risc de desafiliació o dificultat estructural per reproduir llurs existències i assegurar la seva protecció i que inclou els sentiments de tristor, solitud i avorriment, o bé 2) de sentir-se "superats" per les pressions parentals i adultes. En aquest últim cas s'inclouen estats com el nerviosisme, la pressió parental i el sentiment d'estar massa ocupats per desenvolupar les seves tasques quotidianes. En segona instància, hem realitzat una anàlisi sobre el perfil d'aquells que han estat diagnosticats d'un trastorn de depressió o ansietat. Els resultats indiquen una associació entre l'existència d'un diagnòstic d'aquests trastorns i alguns estats d'ànim com el sentiment de tristor, el nerviosisme, la infelicitat, la solitud, la falta d'energia i sentir-se pressionats pels progenitors. A les conclusions s'inclouen algunes recomanacions relacionades amb la importància dels estats d'ànim dels i de les adolescents com a indicadors de salut mental i la necessitat de polítiques socials i sanitàries específiques.

Resumen

Los adolescentes habitan un espacio cronológico de incertidumbre, tanto para ellos como para la mirada adulta. Son percibidos a la vez como vulnerabilidad y construcción de futuro, dependencia y autonomía, riesgo y expectativas. Un territorio que es observado con cierta preocupación por la mirada adulta es el campo de la emocionalidad y los estados de ánimo negativos por su relación con la salud mental de los adolescentes. En este estudio nos proponemos entender las emociones y estados de ánimo de los adolescentes catalanes como fenómenos con "vida social". Para alcanzar este objetivo, hemos realizado en primera instancia una explotación estadística de los determinantes sociales de los estados de ánimo de los adolescentes

entrevistados en el *Panel de Famílies i Infància*. Los resultados indican la existencia de dos Componentes de malestar que aquí interpretamos como expresión, o bien 1) del riesgo de desafiliación o dificultad estructural de reproducir sus existencias y asegurar sus protección y que incluye los sentimientos de tristeza, soledad y aburrimiento, o bien 2) de sentirse “superados” por las presiones parentales y adultas. En este último caso se incluyen estados como el nerviosismo, la presión parental y el sentimiento de estar demasiado ocupado para desarrollar sus tareas cotidianas. En segunda instancia, hemos realizado un análisis sobre el perfil de aquéllos que han estado diagnosticados de un trastorno de depresión y/o ansiedad. Los resultados indican una asociación entre la existencia de un diagnóstico profesional y algunos estados de ánimo como el sentimiento de tristeza, el nerviosismo, la infelicidad, la soledad, la falta de energía y sentirse presionados por los progenitores. En las conclusiones se incluyen algunas recomendaciones relacionadas con la importancia de los estados de ánimo de los adolescentes como indicadores de salud mental y la necesidad de políticas sociales y sanitarias específicas.

Abstract

Adolescence is a period of uncertainty, both for adolescents themselves and for adults. Adolescents are perceived simultaneously in terms of vulnerability and the future, dependence and autonomy, risk and expectations. A domain adults regard with a certain degree of concern is that of emotions and negative mood states because of its relationship to adolescents' mental health. This study is an attempt to understand Catalan adolescents' emotions, feelings and mood states as phenomena with “social lives.” The first phase of the study consists of a statistical analysis of the social determinants of mood states of the adolescents interviewed by the *Panel de Famílies i Infància*, a longitudinal study of families focusing especially on factors affecting the well-being of children and adolescents). The results indicate the existence of two components of adolescent distress, interpreted here as (1) social isolation, disaffiliation, or structural difficulty in reproducing and maintaining the social self, expressed as feelings of sadness, solitude and boredom; and (2) a sense of inadequacy in relation to parental and adult expectations, expressed as feeling nervous, pressured, overwhelmed, and too busy to keep up with everyday life. The second phase focuses on those adolescents in the sample who were diagnosed with a depressive or anxiety disorder. The results show an association between these diagnoses and mood states such as sadness, nervousness, unhappiness, lack of energy and feeling pressured by parental demands. The conclusions include recommendations concerning the importance of taking adolescents' mood states into account as indicators of mental health, and the need for social and health policies designed specifically to address their needs.

Percepcions enganyoses del cos en l'adolescència: la influència de la família i el grup d'iguals

Sandra Escapa i Luciano Maranzana

Resum

La falta de satisfacció amb el propi cos, en particular respecte al pes, és font de diverses vulnerabilitats per als adolescents. En l'actualitat tant la literatura especialitzada com les intervencions públiques sobre problemes de pes en la infantesa i l'adolescència es limiten als casos d'obesitat o desordres d'alimentació. Utilitzant dades de la tercera onada del Panel de Famílies i Infància, el present capítol analitza un col·lectiu invisible, aquelles joves que malgrat tenir un pes normal se senten grasses. La selecció d'aquest col·lectiu obeeix a l'elevada prevalença d'un conjunt de conductes i pràctiques potencialment nocives per a la salut i el benestar de les joves. Els nostres resultats mostren que les "falses grasses" tendeixen a fumar i beure més que els seus iguals, tenir relacions conflictives amb les seves famílies, cometre un major nombre d'actes incívics, practicar dietes sense cap tipus de control, i recórrer al vòmit com a estratègia per a reduir el pes. Per explicar els factors causals de pertànyer a aquesta categoria analitzem els estils educatius de les famílies, els grups d'iguals i les relacions de parella.

Resumen

La falta de satisfacción con el propio cuerpo, en particular respecto al peso, es fuente de diversas vulnerabilidades para los adolescentes. En la actualidad tanto la literatura especializada como las intervenciones públicas sobre problemas de peso en la infancia y la adolescencia se limitan a los casos de obesidad o desordenes alimenticios. Utilizando datos de la tercera oleada del Panel de Familias e Infancia, el presente capítulo analiza un colectivo invisible, aquellas jóvenes que a pesar de tener un peso normal se sienten gordas. La selección de este colectivo obedece a la elevada prevalencia de un conjunto de conductas y prácticas potencialmente perniciosas para la salud y el bienestar de las jóvenes. Nuestros resultados muestran que las "falsas gordas" tienden a fumar y beber más que sus iguales, tener relaciones conflictivas con sus familias, cometer un mayor número de actos incívicos, practicar dietas sin ningún tipo de control, y recurrir al vómito como estrategia para reducir el peso. Para explicar los factores causales de pertenecer a esta categoría analizamos los estilos educativos de las familias, los grupos de pares y las relaciones de pareja.

Abstract

Dissatisfaction with one's body-image, particularly body-weight, can be a source of different vulnerabilities among adolescents. The most current literature as well as public policies concerning problems with weight in childhood and adolescence are limited to cases of obesity and eating disorders. Using representative data from the Panel on Families and Children, the present chapter analyzes an invisible group, those adolescents that despite having normal weight perceive themselves as fat or too fat. The selection of this group is due to the high prevalence of a set of behaviors and practices that are potentially negative for their health and well-being. Our results shows that these "false fats" tend to smoke and drink more alcohol than their peers, have more conflictive relations with their parents, commit unlawful behaviors, following diets without adult supervision, and recur to self induced vomit as a weight control measure. To explain the causal factors of belonging to this group, we analyze the role of families, peer groups and romantic relations.

Ambients, família i conductes desordenades dels joves en l'espai públic

Diego Torrente

Resum

El tema d'aquest capítol és la relació entre la família, l'entorn vital dels joves, i algunes conductes reprovables a l'espai públic. La pregunta que es planteja és quina influència pot tenir el model de relacions familiars en corregir les influències negatives d'entorns com els amics, la escola o el barri. L'estudi relaciona aquestes institucions i grups amb certes conductes vandàliques, delictives, conducció de risc, i consum regular de alcohol i derivats del cànnabis. Ofereix dades sobre la seva prevalença i sobre l'interconnexió entre els comportaments. Es planteja la hipòtesi que un model de relacions pares-fill/a que combina comunicació, control, i presa de decisions en comú, aconsegueix disminuir significativament les influències negatives de l'entorn del jove. Els resultats permeten confirmar aquesta hipòtesi per a un nombre de conductes i estils familiars. L'estudi confirma, pel cas català, algunes qüestions establertes en la literatura sociològica. Una d'elles és que el grup d'iguals (amics, companys) tenen una influència fonamental en les conductes dels adolescents i joves. De fet, també actuen mitjançant els efectes d'escola o del barri. Altra qüestió és que els pares són l'altra gran font d'influència. El valor afegit de l'estudi està precisament en que mostra com el pares tenen un cert marge d'actuació en corregir l'efecte d'alguns ambients negatius en determinades conductes dels seus fills.

Resumen

El tema del presente capítulo es la relación entre la familia, el entorno vital de los jóvenes, y algunas conductas reprobables de éstos en el espacio público. La pregunta que se plantea es qué influencia puede tener el modelo de relaciones familiares en compensar los efectos negativos de los entornos como los de amistades, escuela o barrio. El estudio relaciona estas instituciones y grupos con ciertas conductas vandálicas, delictivas, de conducción de riesgo de motocicletas, y consumo regular de alcohol y derivados del cánnabis. Se ofrecen datos sobre la prevalencia de estos comportamientos y cómo se relacionan entre sí. Se plantea la hipótesis de que un modelo de relación padres-hijo/a que combine comunicación, control, y toma de decisiones conjuntas, consigue disminuir de forma significativa las influencias negativas de esos entornos en las conductas de los adolescentes. Los resultados permiten validar esa hipótesis en algunos casos concretos de conductas y estilos de relaciones familiares. El estudio confirma, para el caso catalán, algunas cuestiones bien establecidas en la literatura sociológica. Una es que el grupo de iguales (amigos,

compañeros) tiene una influencia fundamental en las conductas de los adolescentes y jóvenes. De hecho, también actúan mediando los efectos de la escuela o el barrio. Otra cuestión es que los padres son la otra gran fuente de influencia. El valor añadido del estudio consiste precisamente en que muestra como los padres tienen un cierto margen de actuación para corregir el efecto de algunos ambientes negativos en determinadas conductas concretas de sus hijos.

Abstract

The topic of this chapter is the relationship between family, youth social environment, and juvenile deviant behaviors in public spaces. This article raises the question of to what extent can family alter the negative influences of peers, neighborhood and school on adolescent behavior. It sheds light on the role of the malfunctioning of these institutions and groups in deviant behaviors such vandalism, delinquency, risk motorbike driving, and alcohol and marijuana consumption. Some data about its prevalence and interconnections are offered. It is hypothesized that a model of parents-child relationship favoring communication, supervision, and joint decision making can compensate the negative influences arising from these environments. Results obtained validate the hypothesis for a number of behaviors and family relationship models. This research confirms, for the Catalan case, some well established evidences in the sociological literature. One of them is that the peer group has a fundamental influence on adolescent and juvenile behaviors. Peers also mediated the school and neighborhood effects. Another question is that parents are the other big source of influence. The main contribution of this research is that it demonstrates how parents hold certain capacity for moderating the effect of some negative environment influences in specific juvenile misbehaviors.

Infància 2.0: desigualtats digitals, context familiar i rendiment acadèmic

Josep Maria Mominó, Julio Meneses i Sergi Fàbregues

Resum

En la configuració d'una societat post-industrial com la nostra, sustentada sobre xarxes d'informació i comunicació, internet ha deixat de ser accessible per a pocs, ha arribat, per quedar-se, a totes les esferes del nostre món i també s'ha incorporat, amb força, a la vida quotidiana dels nens i els joves. Actualment, en el binomi joventut – TIC, ha trobat un lloc per a la representació del present, però sobretot, per a la reconstrucció del futur de la nostra societat. Es tracta, gairebé en tots els casos, d'una projecció elaborada des de la perspectiva dels adults, evocada des del discurs polític, econòmic i, sovint, des de l'òptica del mercat, poques vegades a partir de la concepció dels propis nens i joves. D'aquesta manera, l'anàlisi de la irrupció de les tecnologies de la informació i les comunicacions en el món dels joves sovint ens ofereix representacions que tendeixen a uniformitzar aquest col·lectiu i no contempen la seva diversitat a l'hora d'interpretar les maneres com, apropiant-se d'aquestes tecnologies, nens i joves transformen les diferents parcel·les de la seva activitat diària. Des d'una perspectiva alternativa, posarem de manifest que no tots utilitzen la tecnologia de la mateixa manera, ni n'obtenen el mateix benefici. Concretament, mostrarem com desigualtats en les condicions que troben els joves en el seu context familiar o bé factors com el seu rendiment acadèmic incideixen en aquesta apropiació diferenciada. Davant un cos de recerca empírica que, en aquest àmbit, tot just s'està desenvolupant, la nostra anàlisi se sustenta en dades obtingudes, a partir de la percepció dels propis nens i adolescents, en investigacions successives, portades a terme a Catalunya i també en el conjunt de l'estat, amb mostres estadísticament representatives d'aquests joves que cursen educació primària i secundària.

Resumen

En la configuración de una sociedad post-industrial como la nuestra, sustentada sobre redes de información y comunicación, internet ha dejado de ser accesible para pocos, ha llegado, para quedarse, en todas las esferas de nuestro mundo y también se ha incorporado, con fuerza, en la vida cotidiana de los niños y los jóvenes. Actualmente, en el binomio juventud – TIC, ha encontrado un lugar para la representación del presente, pero sobretodo, para la reconstrucción del futuro de nuestra sociedad. Se trata, casi en todos los casos, de una proyección elaborada des de la perspectiva de los adultos, evocada des del discurso político, económico y, frecuentemente, desde la óptica del mercado, pocas veces a partir de la concepción de los propios niños y

jóvenes. De esta manera, el análisis de la irrupción de las tecnologías de la información i las comunicaciones en el mundo de los jóvenes frecuentemente nos ofrece representaciones que tienden a uniformizar este colectivo y no contemplan su diversidad cuando se trata de interpretar de que forma, apropiándose de estas tecnologías, niños y jóvenes transforman las diferentes parcelas de su actividad diaria. Desde una perspectiva alternativa, pondremos de manifiesto que no todos utilizan la tecnología de la misma forma, ni obtienen el mismo beneficio. Concretamente, mostraremos como desigualdades en las condiciones que encuentran los jóvenes en su contexto familiar o bien factores como su rendimiento académico inciden en esta apropiación diferenciada. Ante un cuerpo de investigación empírica que, en este ámbito, está empezando desarrollarse, nuestro análisis se sustenta en datos obtenidos a partir de la percepción de los propios niños y adolescentes, en investigaciones sucesivas, llevadas a cabo en Cataluña y también en el conjunto del estado, con muestras estadísticamente representativas de estos jóvenes que cursan educación primaria y secundaria.

Abstract

In today's post-industrial society based on information and communication technologies (ICT), the Internet is no longer merely accessible to the few. Has arrived and is here to stay in all spheres of our world. In particular, it features prominently in the daily lives of children and young people. Currently, the couple youth - ICT, provides us with the chance to make a new representation of the present, but mainly a reconstruction of the future of our society. It is, in almost all cases, a perspective from the point of view of adults, drawn from the political and economic discourse, and also often from the perspective of the market, but rarely from the point of view of children and young people. Thus, the analysis of their ICT uses often contribute to a representation that tend to homogenize them and does not take into account their actual diversity when examining the ways their daily activities change as they appropriate these technologies. Taking an alternative perspective, we try to show that children and young people do not all make use of the ICT in the same way, nor do they obtain the same benefits. Our research try to demonstrate how inequalities in the conditions faced in their family environment, or other important factors such as their academic performance, determine this appropriation. The empirical research in this area is only recently being developed, but we analyses data based on the perceptions of children and adolescents. The research was carried out in Catalonia and also throughout the state, with a statistically representative sample of young people attending primary and secondary education.

Pobresa infantil: conseqüències en les condicions de vida i el rendiment escolar dels i les adolescents

Lluís Flaquer

Resum

La pobresa dels adolescents constitueix un factor de risc d'exclusió social de gran transcendència, amb unes conseqüències adverses que afecten les seves activitats en diversos àmbits i marquen indefectiblement el seu destí en l'edat adulta. Un d'aquests àmbits és el del fracàs escolar, tant en el seu vessant de baix rendiment acadèmic com en el de repetició de curs. La pobresa dels alumnes també representa un factor crític a l'hora de comprendre les seves expectatives educatives així com les aspiracions dels seus pares respecte d'ells. Aquest treball analitza sobretot les esmentades dimensions en relació amb el sexe i l'origen autòcton o immigrant dels alumnes. L'anàlisi de les dades del Panel de Famílies i Infància (PFI) brinda interessants informacions sobre la composició i l'organització de les llars en què resideixen els adolescents en situació de risc a la pobresa i les característiques dels seus habitatges, així com sobre els nivells d'ocupació i d'instrucció dels seus pares i el nombre i la quantia mitjana de les prestacions que reben, i confirma la idea que la pobresa dels adolescents constitueix un factor de primera magnitud que influeix considerablement en les seves condicions de vida i d'estudi, afecta el seu rendiment escolar i modula les seves expectatives futures. Una de les conclusions de l'estudi és la necessitat de trencar el cercle viciós existent entre la pobresa infantil i el fracàs escolar. L'evidència històrica i la recerca sociològica mostren que determinades polítiques per combatre la pobresa poden contribuir a reduir els seus nivells d'una manera molt efectiva i, en aquest sentit, a Catalunya cal enfortir la capacitat redistributiva de l'Estat de benestar envers la infància i començar a treballar en pro d'un sistema de protecció econòmica dels menors que sigui capaç de garantir l'eliminació de la pobresa.

Resumen

La pobreza de los adolescentes constituye un factor de riesgo de exclusión social de gran trascendencia, con unas consecuencias adversas que afectan sus actividades en diversos ámbitos y marcan indefectiblemente su destino en la edad adulta. Uno de esos ámbitos es el del fracaso escolar, tanto en su vertiente de bajo rendimiento académico como en el de repetición de curso. La pobreza de los alumnos también representa un factor crítico a la hora de comprender sus expectativas educativas así como las aspiraciones de sus padres respecto de ellos. Este trabajo analiza sobre todo las mencionadas dimensiones en relación con el sexo y el origen autóctono o

inmigrante de los alumnos. El análisis de los datos del Panel de Familias e Infancia (PFI) brinda interesantes informaciones sobre la composición y la organización de los hogares en que residen los adolescentes en situación de riesgo de pobreza y las características de sus viviendas, así como sobre los niveles de ocupación e instrucción de sus padres, y el número y la cuantía media de prestaciones que reciben y confirma la idea de que la pobreza de los adolescentes constituye un factor de gran calado que influye considerablemente en sus condiciones de vida y de estudio, afecta su rendimiento escolar y modula sus expectativas futuras. Una de las conclusiones del estudio es la necesidad de romper el círculo vicioso existente entre la pobreza infantil y el fracaso escolar. La evidencia histórica y la investigación sociológica muestran que determinadas políticas para combatir la pobreza pueden contribuir a reducir sus niveles de una manera muy efectiva y, en este sentido, en Cataluña es preciso fortalecer la capacidad redistributiva del Estado de bienestar hacia la infancia y empezar a trabajar en pro de un sistema de protección económica de los menores que sea capaz de garantizar la eliminación de la pobreza.

Abstract

Teenage poverty constitutes a risk of social exclusion with great impact involving adverse consequences that affect children's activities in various aspects and unfailingly mark their fate when they grow older. One of these areas is educational failure, not only from the perspective of low academic achievement but also from that of grade repetition. Student poverty represents also a critical factor when it comes to understand teenagers' educational expectations and their parents' aspirations in this respect. This chapter is especially focused on the aforementioned dimensions in relation to the students' sex and migrant or native origin. The analysis of *Panel de Famílies i Infància* (PFI) data offers interesting information about the composition and organization of households in which at-risk-of-poverty children live and the characteristics of their dwellings, as well as about their parents' employment and educational attainment levels and the number and average levels of benefits they get as recipients, and it confirms the idea that teenage poverty is a significant factor that greatly influences their life and learning conditions, affects their school achievement and mediates their future expectations. One of conclusions of this study is the need for breaking the vicious circle between child poverty and low school achievement. Historical evidence and sociological research show us that certain antipoverty programs may contribute to reduce poverty levels in a very effective way and, in this sense, it is important that in Catalonia the redistributive capacity of our welfare state towards children is greatly enhanced and to start working on the setup of a system for economic child protection being able to guarantee the elimination of poverty.

L'exclusió residencial de famílies amb adolescents: radiografia i avaluació d'impactes

Fernando Antón

Resum

Els problemes residencials constitueixen un dels factors d'exclusió que afecta a la societat catalana. En aquest article s'intentarà mostrar quina era la incidència de l'exclusió residencial entre les famílies amb menors estudiants d'ESO a l'any 2006. Iniciant l'estudi amb una aproximació contextual a aquest any, es fa un recorregut descriptiu i explicatiu de les dimensions de l'exclusió residencial: l'accessibilitat, l'adequació, l'habitabilitat i l'estabilitat. L'anàlisi en profunditat de cadascuna d'aquestes dimensions amb la construcció d'índexs específics ens permetrà la construcció d'un índex complex d'exclusió residencial. Mitjançant aquest índex ens apropem a la dimensió i incidència de l'exclusió residencial entre les famílies catalanes amb menors estudiants d'ESO. Com es podrà veure, la incidència de les problemàtiques d'habitatge estaven molt presents entre el col·lectiu estudiat, tot i la bona salut del mercat residencial. Finalment, es presentarà de manera breu una anàlisi aproximativa a l'efecte de l'exclusió residencial sobre el desenvolupament personal i educatiu dels adolescents. Tenint en compte dos aspectes d'aquest desenvolupament, com ara el rendiment acadèmic (mesurat a través dels suspensos) i el patiment de problemes de salut mental (focalitzats en l'existència de depressions, ansietat i d'altres), es tracta de veure la seva relació amb l'exclusió en l'habitatge. Aquesta relació està condicionada per altres problemes de la llar, especialment els econòmics.

Resumen

Los problemas residenciales constituyen uno de los factores de exclusión que afecta a la sociedad catalana. En este artículo se intentará presentar cuál es la incidencia de la exclusión residencial entre las familias con menores estudiantes de ESO en el año 2006. Iniciando el estudio con una aproximación contextual a este año, se hace un recorrido descriptivo y explicativo de las dimensiones de la exclusión residencial: la accesibilidad, la adecuación, la habitabilidad y la estabilidad. El análisis en profundidad de cada una de las dimensiones nos permitirá la construcción de un índice complejo de exclusión residencial. Mediante este índice nos aproximaremos a la dimensión e incidencia de la exclusión residencial entre las familias catalanas con menores estudiantes de la ESO. Como se podrá ver, la incidencia de las problemáticas relacionadas con la vivienda estaban muy presentes entre el colectivo estudiado, a pesar de la buena salud del mercado residencial. Finalmente, se presentará

brevemente un análisis aproximativo al efecto de la exclusión residencial sobre el desarrollo personal y educativo de los adolescentes. Teniendo en cuenta dos aspectos de este desarrollo como son el rendimiento académico (medido a través de los suspensos) y el padecimiento de problemas de salud mental (centrados en la existencia de depresiones, ansiedad, u otros), se intenta ver su relación con la exclusión en la vivienda. Esta relación está condicionada por otros problemas del hogar, especialmente los económicos.

Abstract

Residential issues are one of the factors affecting exclusion of Catalan society. This article aims to present what is the incidence of residential exclusion among families with students under ESO in 2006. Starting the study with a contextual approach to this year, is a descriptive and explanatory tour about dimensions of residential exclusion: accessibility, adaptability, habitability and stability. In-depth analysis of each of the dimensions will allow the construction of a composite index of residential exclusion. By this rate we will approach the scale and incidence of residential exclusion among families with children Catalan students of ESO. As can see, the incidence of housing problems were very much present among the studied group, despite a healthy housing market. Finally, we briefly present an approximate analysis of the effect of residential exclusion on the personal and educational development of adolescents. Taking into account two aspects of development such as academic performance (measured by the poor academic performance) and suffering from mental health problems (centered on the existence of depression, anxiety, or other), trying to see their relationship with the housing exclusion. This relationship is influenced by other household problems, especially economics.